



BOŻENA DUSZA

Sylwetka rodzica i jego współpraca ze szkołą w oczach nauczycieli gimnazjum (doniesienie z badań)

The Figure of the Parent and his Cooperation with the School in the Eyes of High School Teachers (research report)

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Pedagogiki Szkolnej, Polska

Streszczenie

Jednym z ważniejszych zadań, jakie stają przed szkołą i nauczycielem, jest organizowanie współpracy na linii szkoła–dom. W niniejszym tekście przedstawiono wyniki badań dotyczące obrazu rodzica i jego współpracy w oczach nauczyciela. Badania prowadzono wśród nauczycieli szkół gimnazjalnych. Okazuje się, iż tylko 1/3 z nich ma pozytywne doświadczenia ze współpracy z rodzicami. Pozostali przedstawiają ich jako roszczeniowych, niechętnych współpracy ze szkołą, co ma zdecydowanie negatywny oddźwięk w realizacji zadań wychowawczych i dydaktycznych szkoły.

Słowa kluczowe: nauczyciel, rodzic, współpraca szkoły z rodzicami, szkoła

Abstract

One of the most important aims of school and teacher is to organize cooperation on the line: school–home. In this text there are presented the results of a study on the image of the parent and his cooperation in the teachers point of view. Research was carried among gymnasium school teachers. It turns out that only 1/3 of them have a positive experience of cooperation with parents. Other teachers show them as full of claims, inert and uncooperative with the school. It has strongly negative response in the result of the educational and teaching tasks of the school.

Keywords: teacher, parent, cooperation between school and parents, school

Jednym z ważniejszych zadań, jakie stają przed szkołą i nauczycielem, jest organizowanie współpracy na linii szkoła–dom. Bez udanej współpracy trudno wyobrazić sobie realizowanie zadań wychowawczych przez nauczyciela. Niebagatelnym czynnikiem udanej współpracy pomiędzy nauczycielem a rodzicem jest obraz, jaki konstruowany przez obu partnerów interakcji.

Odwołując się do koncepcji interakcjonizmu symbolicznego, można założyć, że każda interakcja, a więc również ta mająca miejsce pomiędzy rodzicem

a nauczycielem, ma dwa aspekty: interpretacyjny i interakcyjny (Hałas, 1987, s. 165; 2006, s. 235). Interpretacji zawsze poddawana jest nie tylko sama sytuacja interakcji, ale przede wszystkim jej partner. Interpretacje dotyczące partnera interakcji pochodzą z bezpośredniego postrzegania tej osoby (gesty, wygląd, sposób mówienia itp.), ale także własnych doświadczeń z tą osobą, z osobami, które jednostka klasyfikuje w podobnej kategorii (np. rodzice), z sytuacjami, które jednostka ocenia jako podobne. Wszystko to sprawia, że w świecie życia codziennego, do jakiego należy bez wątpienia świat szkoły, znaczenia utrwalają się, obiektywizują, stanowią „ukryty aksjomat codzienności” (Schutz, 1989, s. 92). Mamy do czynienia ze swoistą „typizacją” (Jakubowski, 1998, s. 113) nie tylko działań, znaczeń, jakie nadajemy otaczającym przedmiotom, wartościom, ale również ludzi, partnerów interakcji. Schematy typizujące zawarte w rzeczywistości życia codziennego pozwalają na przewidzenie m.in. tego, jak inni zachowują się w określonych sytuacjach. „To, że świat ujmowany jest jako typowy, a nie jako unikalny, umożliwi rozumienie i działanie. Rozumienie partnera dokonuje się m.in. poprzez przypisywanie mu typowych motywów i typowych celów” (Jakubowski, 1998, s. 114).

System znaczeń, jaki posiada każdy człowiek, stanowi jego „reprezentację świata” (Gilly, 1987, s. 7). Jest to „subiektywne odzwierciedlenie rzeczywistości”. Reprezentacje te zdaniem badaczy [Moscovici, za Smith, 1995, s. 74] są dzieloną społecznie wiedzą, elementem procesu konstruowania rzeczywistości, częścią schematów kulturowych, jakie tworzone są przez grupy (Marody, 2000, s. 37). Najważniejszy jest fakt, iż reprezentacje te przyczyniają się do kształtowania zachowań interpersonalnych i ukierunkowują komunikację. Tak więc zasadne wydaje się pytanie o obraz rodzica w reprezentacjach nauczycieli.

Wyniki badań

Badaniami metodą sondażu diagnostycznego objęto 141 nauczycieli szkół gimnazjalnych z województwa podkarpackiego (ankiety skierowano do blisko 400 nauczycieli, jednak nie od wszystkich uzyskano zwrot wypełnionych ankiet). Badania realizowano od kwietnia do czerwca 2016 r. Zdecydowaną większość ankietowanych stanowiły kobiety (77%), głównie nauczyciele dyplomowani (70%), ponad połowa o stażu pracy powyżej 16 lat, w większości deklarujący stałe doksztalcanie zawodowe (86%). Większość badanych pracuje w szkołach miejskich.

Badani nauczyciele deklarują, iż we współpracę ze szkołą najczęściej angażują się rodzice w wieku około 40–45 lat, zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Z nauczycielskich doświadczeń wynika, że są to przede wszystkim rodzice uczniów bardzo dobrze uczących się (50%) i przeciętnych (37%), aktywni zawodowo (65%).

Zdaniem badanych nauczycieli rodzice najchętniej w kontaktach ze szkołą wykorzystują zebrania ogólne (wywiadówki) (85% wskazań), rozmowy indywidualne z nauczycielem (konsultacje) (55%) oraz dziennik elektroniczny (43%). Wprowadzenie tego ostatniego zdaniem większości badanych (71%) nie przyczyniło się do zmniejszenia frekwencji na wywiadówkach szkolnych, która zdaniem ponad połowy ankietowanych wynosi około 70%. W tabeli 1 przedstawiono deklaracje badanych nauczycieli odnośnie do stopnia zaangażowania rodziców w określone formy współpracy.

Tabela 1. Stopień zaangażowania rodziców we współpracę ze szkołą

Forma współpracy	Bardzo chętnie	Raczej chętnie	Raczej niechętnie	Bardzo niechętnie
Udział w uroczystościach klasowych	16	53	25	6
Udział w uroczystościach szkolnych	8	49	36	7
Praca społeczna na rzecz klasy bądź szkoły	7	48	41	4
Wspieranie finansowe szkoły	2	34	48	16
Opieka w czasie wycieczek	3	35	47	15
Opiniowanie dokumentacji szkolnych	9	49	35	7

* Wyniki podane w %.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z analizy danych zamieszczonych w tabeli 1, rodzice najchętniej angażują się w uroczystości klasowe, a zdecydowanie najmniej chętnie we wspieranie finansowe szkoły i opiekę podczas wycieczek.

W pytaniu otwartym zapytano nauczycieli, w jaki sposób rodzice wspomagają ich w realizacji zadań dydaktycznych. Niestety najczęściej pojawiającą się odpowiedzią było *nie wspierają*. Pozostali nauczyciele skupili się na relacji rodzic–dziecko, kiedy to rodzice *pomagają odrobić prace domowe, kontrolują dzieci, motywują do nauki*. Ponadto wspierają finansowo zakupy pomocy dydaktycznych lub przygotowują je sami z dziećmi.

Podczas badania zaproponowano nauczycielom 4 typy¹ kontaktów rodziców ze szkołą z prośbą o wskazanie najczęstszego w ich doświadczeniach:

Typ I – nauczyciele są wspierani przez rodziców w ich pracy, współpraca jest harmonijna, rodzice pełni szacunku i zaufania w stosunku do nauczycieli, aktywnie włączają się w pracę szkoły, jeśli tylko jest to potrzebne.

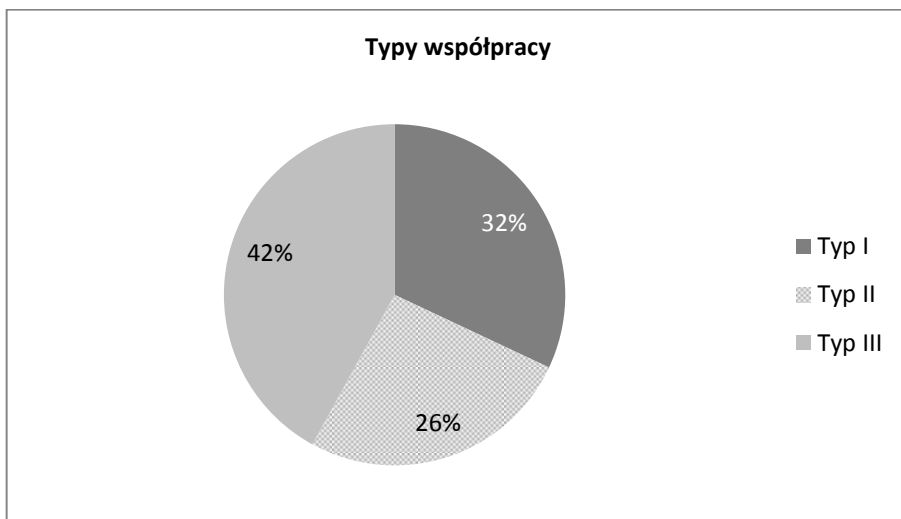
Typ II – rodzice uważają, że szkoła robi zbyt mało dla ich dzieci (nie rozwija, nie pomaga w trudnościach). Jednocześnie prezentują postawę roszczeniową i uważają, że pomoc szkole nie leży w ich obowiązkach.

Typ III – rodzice wycofują się z relacji ze szkołą, przyjmują postawę bierną (nie angażują się, ale też nie krytykują), wykazują się obojętnością w stosunku do tego, co się dzieje w szkole.

¹ Inspiracją dla stworzenia typów był tekst Limont (2007).

Typ IV – rodzice wtrącają się w pracę nauczyciela, narzucają rozwiązania, krytykują inicjatywy szkoły i nauczyciela. Kontaktują się z nauczycielem bardzo często, ale nie jest to konstruktywna współpraca.

Ponadto jeżeli żaden z powyższych typów współpracy nie odpowiadał doświadczeniom nauczycieli, zostali poproszeni o opisanie tego, z którym się spotykają. Na rysunku 1 przedstawiono uzyskane wyniki.



Rysunek 1. Typy współpracy rodziców ze szkołą

Źródło: opracowanie własne.

Analiza rysunku wskazuje, iż rodzice nie prezentują jednorodnego typu współpracy ze szkołą. Nieznacznie przeważa typ dystansowania się rodziców od szkoły, wręcz obojętność na to, co się tam dzieje, co zdecydowanie nie sprzyja pracy dydaktyczno-wychowawczej. Podobnie nie pomaga jej postawa roszczeniowa rodziców, na jaką wskazuje 26% badanych nauczycieli. Jedynie co trzeci badany nauczyciel twierdzi, iż otrzymuje wsparcie i pomoc od rodziców w realizacji swoich zadań. Żaden z badanych nie wskazał na typ IV. Wynika z tego, że tylko 1/3 badanych nauczycieli ma pozytywne doświadczenia ze współpracy z rodzicami.

Co najbardziej przeszkadza nauczycielom w efektywnej współpracy z rodzicami? Zdecydowanie dominują tu wypowiedzi piętujące rozmaite cechy rodziców. Są to m.in:

- małe zainteresowanie, zaangażowanie rodziców bądź jego brak (31 wypowiedzi),
- postawa roszczeniowa rodziców (18 wypowiedzi),
- przerzucanie odpowiedzialności na szkołę (11 wypowiedzi),

- brak otwartości, zaufania wobec nauczycieli (9 wypowiedzi),
- brak obiektywizmu, nieprzyjmowanie negatywnych informacji o dziecku (10 wypowiedzi),
- podważanie autorytetu nauczyciela, brak szacunku wobec niego (3 wypowiedzi).

Nauczyciele dostrzegają też inne, „obiektywne” przeszkody w efektywnej współpracy. Jest to przede wszystkim brak czasu rodziców wynikający z obciążenia obowiązkami zawodowymi (18 wypowiedzi). Wymieniają też „usterki” komunikacyjne wynikające z różnic zdań, rozbieżnych informacji o faktach, braku spotkań twarzą w twarz. Co ciekawe, **żaden** z badanych nauczycieli nie upatruje przyczyn braku efektywnej współpracy po stronie nauczycieli!

Jednocześnie, paradoksalnie, ci sami nauczyciele dobrze i bardzo dobrze oceniają swoją współpracę z rodzicami (tylko 15% ocenia ją dostatecznie).

Podsumowując, wypada się zgodzić z Polakiem (2013, s. 348 i n.), że obszar współpracy nauczyciel–rodzic to nie tylko strefa działań często pozornych, ale też iluzorycznych, gdzie „konflikt dominuje nad współdziałaniem” Polak, 2013, s. 352). Nauczyciele zbudowali sobie obraz rodzica roszczeniowego bądź obojętnego, z jednoczesnym brakiem refleksji na temat własnych uchybień, co nieuchronnie prowadzi do porażek (komunikacyjnych) we wzajemnych interakcjach. W myśl zasady: ja robię, co mogę, tylko to ten zły rodzic...

Ponadto, odwołując się do ustaleń przedstawicieli symbolicznego interakcjonizmu, można zakładać, iż bardzo często nauczyciele nie definiują rodzica „na nowo”, korzystają ze schematów interpretacyjnych. Obraz rodzica stanowi element ich wiedzy potocznej, wiedzy „książki kucharskiej”, jak nazywa ją Schutz (Jakubowski, 1998, s. 85).

Literatura

- Gilly, M. (1987). *Nauczyciel – uczeń. Role instytucjonalne, a reprezentacje*. Warszawa: PWN.
- Hałas, E. (1987). *Spoleczny kontekst znaczeń w teorii symbolicznego interakcjonizmu*. Lublin: Wyd. KUL.
- Hałas, E. (2006). *Interakcjonizm symboliczny*. Warszawa: PWN.
- Jakubowski, J. (1998). *Racjonalność, a normatywność działań (Alfred Schutz, a Talcott Parsons)*. Poznań: Wyd. UAM.
- Limont, W. (2007). „Stań na ramionach gigantów” czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy. W: M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie: pojęcia, procesy, konteksty* (s. 125–138). T. 3. Gdańsk: GWP.
- Marody, M. (2000). *Między rynkiem a etatem. Spoleczne negocjowanie polskiej rzeczywistości*. Warszawa: Scholar.
- Polak, K. (2013). Integracja rodziców i nauczycieli jako przykład edukacyjnej iluzji. W: M. Dudzikowa, K. Knasiecka-Falberska (red.), *Speawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej* (s. 347–356). Kraków: Impuls.
- Schutz, A. (1989). Fenomenologia i nauki społeczne. W: Z. Krasnodębski (red.), *Fenomenologia i socjologia. Zbiór tekstów* (s. 53–74). Warszawa: PWN.
- Smith, J.A., Langenhove, H.R. (1995). *Rethinking Psychology*. London: SAGE.